

Η ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΗΠΕΙΡΟΣ

ὑπό

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Υ π δ

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Οὐδεμία ἄλλη ἴσως ἑλληνικὴ χώρα εἶναι ὀλιγώτερον γνωστὴ εἰς τὴν ἱστορίαν ἀπὸ τὴν Ἑπειρον κατὰ τὴν μεσαιωνικὴν ἱστορικὴν περίοδον. Ἰδίως μάλιστα κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ μεσαίωonos, ἀπὸ τὸν Δ' ἕως τὸν Ι' αἰῶνα, ὅτε ἀρχίζουν αἱ ἀπὸ τῆς Δύσεως ἐπιδρομαί, αἱ πηγαὶ περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Ἑπέρου εἶναι ἀπελπιστικῶς πενιχραί.

Ἡ πενιχρότης αὕτη τῶν περὶ τῆς Ἑπέρου ἱστορικῶν εἰδήσεων ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ἡ χώρα ἔμεινε παράμερα ἀπὸ τὰ μεγάλα ἔξωτερικὰ συμβάντα τοῦ ἀνατολικοῦ μεσαίωonos, κειμένη μακρὰν τῶν μεγάλων ὁδῶν τῆς ἐπιδρομῆς τῶν λαῶν. Κατὰ τὴν παλαιὰν δὲ βυζαντινὴν ἐποχὴν ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία συνδέεται στενῶς καὶ ἀποκλειστικῶς σχεδὸν μὲ τὴν Ἀνατολήν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἡ Ἑπειρος εἶναι ἀπομακρυσμένη. Μόνον ὅτε ἤρχισαν οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως ν' ἀποβλέπουν πρὸς τὴν Ἀνατολήν, ὅτε ἤρχισαν αἱ ἐπιδρομαὶ αὐτῶν ἀπὸ τὸν Ι' αἰῶνα, ἀπὸ τότε ἀρχίζει ἡ Ἑπειρος νὰ ζωογονῆται ἱστορικῶς. Εἰσέρχεται δὲ θορυβωδῶς σχεδὸν εἰς τὴν ἱστορικὴν σκηνὴν ἰδίως ἀπὸ τὸν ΙΒ' αἰῶνα, ὅτε κατέστη τὸ ἔδαφος ἑνὸς μεγάλου ἑλληνικοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον εἶναι γνωστὸν ὡς τὸ δεσποτᾶτον τῆς Ἑπέρου.

Οὕτως ἡ μεσαιωνικὴ ἱστορία τῆς Ἑπέρου δύναται νὰ διαιρεθῆ εἰς τρεῖς περιόδους: 1ον) εἰς τὴν ὅλως ἄγονον ἱστορικὴν περίοδον τῶν πρώτων χρόνων, ἀπὸ τὸν Δ' ἕως τὸν Ι' αἰῶνα· 2ον) εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ἱστορικῆς ζωογονήσεως, ἀπὸ τὸν Ι' ἕως τὸν ΙΒ', καὶ 3ον) εἰς τὴν ἱστορικωτάτην ἐποχὴν τοῦ δεσποτάτου τῆς Ἑπέρου, ἀπὸ τὸν ΙΒ' ἕως τὸν ΙΕ' αἰῶνα, τὴν γονιμωτέραν ἱστορικὴν περίοδον, ἡ ὁποία παρεσκεύασε τὴν Ἑπειρον εἰς τὴν πολυσήμεαντον ἱστορικὴν δράσιν αὐτῆς, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δουλείας καὶ τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος.

Ἡ χώρα αὕτη καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν καὶ μεταγενεστέραν ἱστορίαν εἰσῆλθεν ἀργότερα ἀπὸ τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς χώρας εἰς τὴν ἱστορικὴν σκηνήν, ἀλλ' εἰσῆλθε καὶ τὰς δύο φορές πάνοπλος, κατὰ μὲν τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν ὡς βασιλεῖον τοῦ Πύρρου, κατὰ δὲ τὴν νεωτέραν ὡς δεσποτᾶτον τῶν Ἀγγέλων.

Α'.

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Ἡ Ἑπειρος κατὰ τοὺς Ἰουστινιανεῖους χρόνους

Μία σπουδαιοτάτη ἱστορικὴ πηγὴ, ἡ «Notitia dignitatum utriusque Imperii», διδάσκει εἰς ἡμᾶς τὰς παλαιὰς ἑδαφικὰς διαιρέσεις τῆς Βυζαντινῆς

αὐτοκρατορίας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος μ. Χ., ὅτε αὕτη ἐθεωρεῖτο ἀκόμη ὡς τὸ ἀνατολικὸν τμήμα τοῦ ὅλου Ρωμαϊκοῦ κράτους.

Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία διηρεῖτο τότε εἰς δύο μεγάλα τμήματα (τὰ ὅποια ἐλέγοντο *πραιφεκτοῦραι*, ἐπαρχότητες), τὴν ἐπαρχότητα τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὴν τῆς Εὐρώπης, τοῦ Ἰλλυρικοῦ. Ὁ ἐπαρχος τοῦ Ἰλλυρικοῦ ἤδρευεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ εἶχεν ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ δύο διοικήσεις, τὴν διοίκησιν τῆς Δακίας καὶ τὴν τῆς Μακεδονίας.

Εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Μακεδονίας ὑπήγετο ἡ *Νέα Ἡπειρος* (Epirus Nova), ἦτο δ' αὕτη ἡ βόρειος χώρα, ἡ *Ἑλληνικὴ Ἰλλυρίς*, εἴτε *Ἰλλυρία τῶν Ρωμαίων* (Illyris Graeca), καὶ ἡ *Παλαιὰ Ἡπειρος* (Epirus Vetus), ἡ μεσημβρινή, καὶ ἐξετείνεται ἀπὸ τὸν Δοῦρανα ποταμὸν ἕως τὰ Κεραύνια ὄρη. Αἱ σπουδαιόταται πόλεις ἦσαν τὸ Δυρράχιον πρὸς Β. καὶ ἡ Νικόπολις, παρὰ τὴν σημερινὴν Πρέβεζαν εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον.

Εἰς ἄλλην πηγὴν σπουδαιωτάτην, ὀλίγον μεταγενεστέραν, τὸν «Συνέκδημον», τοῦ Ἱεροκλέους, ὃ ὁποῖος συνετάχθη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ (τὰς ἀρχὰς τοῦ ΣΤ' αἰῶνος μ. Χ.), ἀπαριθμοῦνται «αἱ πᾶσαι ἐπαρχίαι καὶ πόλεις αἱ ὑπὸ τὸν βασιλέα τῶν Ρωμαίων, τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει». Ὁ «Συνέκδημος» ἀρχίζει ἀπὸ τὴν Θράκην, ὡς πρώτην ἐπαρχίαν, καὶ ἐξακολουθεῖ. «Δωδεκάτη, λέγει, ἐπαρχία Παλαιᾶς Ἡπέρου, ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις δώδεκα, μητρόπολις Νικόπολις, Δωδώνη, Εὐροία, Ἀκτιὸν, Ἀδριανούπολις, Ἀππων, Φοινίκη, Ἀγχιασμός, Βουθρωτίς, Φωτική, Κέρκυρα νῆσος, Ἰθάκη νῆσος. Δεκάτη τρίτη ἐπαρχία Νέας Ἡπέρου, ὑπὸ κονσουλάριον, πόλεις ἐννέα, Δυρράχιον ἢ ποτε Ἐπίδαμνος, Σκάμπα, Ἀπολλωνία, Βοῦλις, Ἀριμαντία, Πουλχεριούπολις, Αὐλών, Λυχνιδὸς μητρόπολις, Λιστρῶν καὶ Σκεπῶν».

Ὁ «Συνέκδημος» τοῦ Ἱεροκλέους εἶναι σημαντικωτάτη πηγὴ διὰ τὴν γεωγραφίαν τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν εἰς χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους αἱ ἱστορικαὶ εἰδήσεις εἶναι πενιχρόταται. Ἡγέρθη ὅμως ζήτημα κατὰ πόσον εἶναι ἡ πηγὴ αὕτη ἀξιόπιστος, ὃ πολὺς δὲ Φαλμεράγιερ, ὃ ἐξενεγκῶν τὴν πολύκροτον ἀλλὰ «τυχοδιωκτικὴν», ὡς τὴν ἐχαρακτήρισεν ὃ ἐπιφανὴς ἱστορικὸς Geizer, θεωρίαν περὶ τοῦ ἐκσλατισμοῦ τῆς Ἑλλάδος, θεωρεῖ τὸν «Συνέκδημον» ἄκριτον καὶ ἀναξιόπιστον.

Θὰ εἶχομεν δὲ τὸν πειρασμόν, ἀποβλέποντες εἰς τὰ περὶ τῆς Ἡπέρου λεγόμενα, νὰ πιστεύσωμεν τὴν γνώμην τοῦ Φαλμεράγιερ· διότι ἀναφέρει πόλεις ἠπειρωτικάς, εἴτε ἐντελῶς ἀγνώστους ἀπὸ ἄλλας πηγὰς, εἴτε πόλεις γνωστὰς μόνον ὡς ἀρχαίας. Πρέπει ὅμως νὰ παρατηρήσωμεν πρῶτον, ὅτι πιθανὸν ἢ χειρόγραφος παράδοσις νὰ εἶναι ἐσφαλμένη διὰ τὰς ὀνομασίας πόλεων τινῶν, ἔπειτα ὅτι πολλαὶ πόλεις ἀρχαῖαι (ὡς παρατηρεῖ αὐτὸς ὃ Φαλμεράγιερ) ἐσώζοντο τὸν ΣΤ' αἰῶνα μ. Χ. καὶ ὅτι ἡ ἀρχαία ὄρις τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν δὲν εἶχεν ἀκόμη οὔτε τὸν ΣΤ' αἰῶνα μεταβληθῆ.

Ἄν προσέξωμεν εἰς τὰ λεγόμενα περὶ τῆς Ἡπέρου ὑπὸ τοῦ «Συνέκδημου» δυνάμεθα νὰ συνοψίσωμεν συνολικῶς ὡς ἐξῆς τὴν γεωγραφικὴν καὶ διοικητικὴν εἰκόνα τῆς Ἡπέρου κατὰ τὸν ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνα.

Ἡ δωδεκάτη ἐπαρχία τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας περιελάμβανε τὴν Παλαιὰν Ἑπειρον, ἣ ὅποια εἶχε 12 πόλεις, ὧν σπουδαιότεραι : ἡ Νικόπολις, ἣ ὅποια ἦτο μητρόπολις, τὸ Ἀκτιον καὶ τὸ Βουθρωτόν. Αἱ ἄλλαι ἀναφερόμεναι πόλεις ἢ εἶναι δύσκολον νὰ ἐξακριβωθῶν ἢ εἶναι ζήτημα ἀν ὄντως ὑπῆρχον τὸν ΣΤ' αἰῶνα, τοῦλάχιστον ὡς πόλεις, καὶ ὁ Ἱεροκλῆς ἀναφέρει αὐτὰς ἴσως χάριν τῆς τοπογραφικῆς ἐξακριβώσεως.

Τὸ ἄξιον λόγου εἶναι ὅτι εἰς τὴν Παλαιάν, ἦτοι τὴν νότιον Ἑπειρον, ὑπῆγοντο καὶ δύο νῆσοι Ἴόνιοι, ἡ Κέρκυρα καὶ ἡ Ἰθάκη. Γεωγραφικῶς ἡ Παλαιὰ Ἑπειρος ἤρχιζεν ἀπὸ τὰ Ἀκροκεραυνία ὄρη πρὸς Β καὶ ἔφθανεν ἕως τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον καὶ τὴν Ἴονον θάλασσαν. Ἡ δὲ Νέα Ἑπειρος ἦτο ἡ ἄνω τῶν Ἀκροκεραυνίων χώρα ἕως τὴν ἀρχαίαν Δαλματίαν, ἔφθανεν ὀλίγον νοτιώτερον τῆς Σκόδρας, ἦτοι περιελάμβανε τὴν νότιον σημερινὴν Ἀλβανίαν. Πόλεις εἶχεν ἐννέα, αἱ σπουδαιότεραι ἦσαν τὸ Δυρράχιον (ἡ ἀρχαία Ἐπίδαμνος), ἡ Ἀπολλωνία, ὁ Αὐλών καὶ ἡ Λυχνιδός. Σημειωτέον ὅτι σπουδαιότερα ἐπαρχία ἐθεωρεῖτο ἡ Παλαιά, ἦτοι ἡ κυρίως Ἑπειρος, διότι αὕτη ἦτο τεταγμένη ὑπὸ ἡγεμόνα, ἐνῶ ἡ Νέα Ἑπειρος ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ προκονσουλίου.

2. Ἡ μεγάλη Ἑπειρος κατὰ τὴν εἰς θέματα διαίρεσιν

Ἡ βυζαντινὴ Ἑπειρος, ἡ Παλαιὰ καὶ Νέα Ἑπειρος, ἐξετείνετο πρὸς Β πολὺ πέραν τοῦ Αὐλώνος καὶ τοῦ Ἀφίου ποταμοῦ (τοῦ Βοϊούσα) ἕως τὸν ποταμὸν Δρῖωνα (σήμερον Δρῖνον) καὶ ἕως τὸ ὄρος Σκάρδον (σήμερον Νίσαβα Γκόρα, Σὰρ ντάχ), περιελάμβανε δηλαδὴ ὁλόκληρον τὴν σημερινὴν Ἀλβανίαν. Ἦτο ἡ μεγάλη πρὸς δυσμὰς χώρα τῆς Ἑλληνοϊλλυρικῆς χερσονήσου ἀπὸ τὰς ἀλβανικὰς ἄλπεις ἕως τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ Νέα, ἦτοι ἡ βορεία ἀρχαία Ἑπειρος, περιελάμβανε κυρίως ἰλλυρικὰ γένη, ἐν τούτοις καὶ τὸ πέραν τῶν Κεραυνίων ὄρέων μέρος τοῦτο τῆς ἰλλυρικῆς παραλίας, τὸ ὅποιον ἐλέγετο Νέα Ἑπειρος, εἶχε κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους καὶ τοῦτο χαρακτηῖρα ἑλληνικόν, ἡ δὲ Παλαιὰ Ἑπειρος, ἡ πρὸς νότον τῶν Κεραυνίων ὄρέων χώρα ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν παλαιοτέραν ἐποχὴν, τῆς ρωμαιοκρατίας, εἶχε χαρακτηῖρα οὐσιωδῶς ἑλληνικόν, ἦτο χώρα γνησιωτάτη ἑλληνική, ἔχουσα πρωτεύουσαν τὴν Νικόπολιν, ὅπου ἦδρευεν ὁ πρόεδρος καὶ εἶχεν εἰς τὴν ἐξάρτησιν αὐτῆς τὰς νήσους Κέρκυραν καὶ Ἰθάκην.

3. Αἱ ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὀχυρωθεῖσαι πόλεις τῆς Ἑπείρου

Περὶ τῆς γεωγραφικῆς καταστάσεως τῆς Ἑπείρου ἔχομεν ἀρκούντως λεπτομερεῖς πληροφορίας τοῦ ΣΤ' αἰῶνος ἀπὸ τὸν Βυζαντινὸν ἱστορικὸν Προκόπιον.

Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ, ἦτοι κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα, ὑπῆρχον εἰς τὴν Ἑπειρον : α') πόλεις, αἱ ὅποια ὀχυρώθησαν ἢ τῶν ὁποίων ἡ ὀχύρωσις ἀνεγνώθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἰς τὴν Νέαν Ἑπειρον (τὴν πρὸς Βορρᾶν, τὴν

σημερινήν Ἑλλάδα) «Δυρράχιον, Ἄργος, Στεφανιακόν, Ἅγιος Σαβιανός, Εἰρήνη, Γυναικομύτης, Τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, Ἀμαντία» κλπ. β') Εἰς τὴν Παλαιάν Ἑπειρον (τὴν κυρίως Ἑπειρον) «Εὐρώπη, Χίμαρρα, Ὀμόνοια, Κώμη, Ἰουστινιανούπολις, Φωτική, Κίννινα, Κάστελλον, Κολοφωνία» κλπ. Τινὰς ἐκ τῶν πόλεων, ὅσας ἀναφέρει ὁ Προκόπιος, γνωρίζομεν, ἀλλὰ τῶν πλείστων εἶναι ἀδύνατος ἡ ἀναγνώρισις. Παρετέθησαν ὁμοίως μερικαὶ ὀνομασίαι ὡς δεῖγμα τῆς ἑλληνικότητος τῆς χώρας, ἀκόμη καὶ τῆς βορειοτάτης (τῆς λεγομένης Παλαιᾶς Ἑπείρου), εἰς τὴν ὁποίαν ἦσαν ἀφθονὰ τὰ ἑλληνοπρωτῆ ὀνόματα.

Καὶ ἄλλο σπουδαῖον πόρισμα παρέχει ὁ κατάλογος τοῦ Προκοπίου. Εἶναι τόσα πολλὰ τὰ μνημονευόμενα κάστρα, καὶ αἱ ἄλλαι ὀχυρώσεις, ὥστε δεικνύουν τὴν ἀνάγκην, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἡ χώρα νὰ παρασκευασθῆ πρὸς ἀμυναν, κατ' ἀκολουθίαν τῆς συχνωτάτης ἐπιδρομᾶς τῶν βαρβάρων. «Οὕτω συνεχῆ, λέγει ὁ Προκόπιος (Περὶ κτισμ. σ. 268, ἐκδ. Βόννης), τὰ ἐρύματα ἀπεργασάμενος, ὥστε ἀγρὸς ἕκαστος ἢ φρούριον ἀποτετόρνευται ἢ τῷ τετειχισμένῳ πρόσκιός ἐστιν». Ἀνέκτισε δὲ καὶ πόλεις ὀλοκλήρους εἰς τὴν Παλαιάν Ἑπειρον ὁ Ἰουστινιανός, τὴν παλαιάν Ἀδριανούπολιν, τὴν ὁποίαν μετωνόμασεν εἰς Ἰουστινιανούπολιν (αὕτη εἶναι ἡ ἐπίσημος ἔπειτα πόλις Δρυϊνόπολις), τὴν Φωτικὴν, καὶ αὐτὴν τὴν Νικόπολιν.

4. Ἡ νέα διοικητικὴ διαίρεσις τῆς Ἑπείρου εἰς θέματα

Ἡ ἀνάγκη τῆς ἀποτελεσματικῆς ἀμύνης τοῦ κράτους κατὰ τῶν συχνῶν ἐπιδρομῶν, εἶχεν ὡς συνέπειαν νέαν διοικητικὴν διαίρεσιν, ἡ ὁποία ἤρχισεν ἀναφαίνεται ἀπὸ τὸν Ζ' αἰῶνα. Οὕτως ἡ Ἑπειρος ἐν τῇ εὐρείᾳ ἐννοίᾳ αὐτῆς, ἡ Παλαιὰ καὶ Νέα, διηρέθη εἰς δύο θέματα, ἀντιστοιχοῦντα περίπου πρὸς τὴν ἀρχαιοτέραν διαίρεσιν εἰς Παλαιάν καὶ Νέαν Ἑπειρον. Ὁ Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος ὁμιλεῖ κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα ὡς ἐξῆς περὶ τῶν θεμάτων τούτων (Περὶ θεμάτων, σ. 54 ἐξ.): «Θέμα Νικόπολις. Ἐπαρχία τῆς παλαιᾶς Ἑπείρου τῆς Φωτικῆς ὑφ' ἡγεμόνα, πόλεις δώδεκα, Νικόπολις μητρόπολις. Θέμα Δυρράχιον. Δυρράχιον, ἢ ποτε Ἐπίδαμνος, ὑπὸ κονσουλάριον, πόλεις θ' . . . ἐπαρχία τῆς Νέας Ἑπείρου . . .». Σημειωτέον ὅτι εἰς τὸ θέμα τῆς Νικοπόλεως, ὅπως καὶ πρότερον εἰς τὴν Παλαιάν Ἑπειρον, περιλαμβάνετο ἡ Αἰτωλία καὶ ἡ Ἀκαρνανία, ἔφθανε δηλαδὴ τοῦτο ἕως τὸν Κορινθιακὸν κόλπον.

Ἡ διαίρεσις αὕτη τῆς Ἑπείρου διετηρήθη ἕως τὴν φραγκοκρατίαν. Σημαντικώτατον συμπέρασμα δι' ὅλην τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑπείρου, ὡς χώρας ἑλληνικῆς συνάγεται τοῦτο: ὅτι καὶ κατὰ τὴν παλαιάν, τὴν παλαιοβυζαντινὴν διαίρεσιν εἰς ἐπαρχίας, καὶ κατὰ τὴν μεταγενεστέραν εἰς θέματα, Ἑπειρος ἐθεωρεῖτο ὀλοκλήρον τὸ δυτικὸν τμήμα τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, ἢ πρὸς βορρᾶν τοῦ κόλπου τῶν Πατρῶν χώρα, ἡ ὁποία ἔφθανε ἕως τὸν Δρίλωνα ποταμὸν πρὸς Ν. τῆς Σκόδρας (Σκουταρίου), ἕως τὸ Σκάρδον ὄρος. Ἐθεωρεῖτο δηλαδὴ καθ' ὅλην τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν ὡς χώρα ἑλληνικὴ ὄχι μόνον ἡ σημε-

ρινή Ἡπειρος, ὄχι μόνον ἢ μέχρι τῶν Ἀκροκεραυνίων ὄρέων πέραν τῆς Χιμάρρας χώρα, ἀλλὰ καὶ ἡ βορειότερον αὐτῆς, ἡ περιλαμβάνουσα σχεδὸν ὁλόκληρον τὸ σημερινὸν κράτος τῆς Ἀλβανίας.

Αἱ σπουδαιόταται ἡπειρωτικαὶ πόλεις, αἱ περιλαμβανόμεναι εἰς τὴν Νέαν Ἡπειρον, τὸ μετέπειτα θέμα Δυρραχίου, ἦσαν ἀπὸ Β. πρὸς Ν. : τὸ Δυρράχιον εἰς τὴν Ἀδριατικὴν παραλίαν καὶ τὰ Τύραννα εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ἡ Σκάμπα, ἡ Ἀχρὶς καὶ ἡ Πρέσπα ἀνατολικῶς (περιλαμβάνοντο καὶ αὐταὶ εἰς τὴν Ἡπειρον), ἡ Ἀπολλωνία παρὰ τὴν παραλίαν καὶ τὰ Βαλάγρετα ἐσωτερικῶς, ὁ Αὐλὼν καὶ τὸ Ὠρικόν.

Εἰς δὲ τὴν Παλαιὰν Ἡπειρον, τὸ μετέπειτα θέμα Νικοπόλεως, αἱ γνωστότεραι πόλεις ἦσαν: Χιμάρρα, Ἀργυρόκαστρον, Δέλβινον, Δρυϊνόπολις (Ἀδριανούπολις), Βουθρωτόν, Φωτικὴ, Μέτσοβον, Φιλιάται, Ἰωάννινα, Καλαρρῦται, Ἄγιος Δονᾶτος, Ρωγοί, Ἄρτα, Πρέβεζα, τέλος ἡ πρωτεύουσα Νικόπολις. Προσέτι αἱ πόλεις τῆς Αἰτωλίας καὶ τῆς Ἀκαρνανίας ἀπὸ τὴν Βόνιτσαν ἕως τὴν Ναύπακτον πρὸς Ν., ἕως τὸ Καρπενήσιον καὶ πέραν τῶν Ἀγραφῶν, ἐχωρίζετο δηλαδὴ τὸ ἡπειρωτικὸν θέμα ἀπὸ τὸ θέμα τῆς Ἑλλάδος (ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Μέσην Ἑλλάδα) διὰ τῆς νοτίας ὄρειας τῆς Πίνδου.

Σπουδαιότατη πόλις τῆς Παλαιᾶς Ἡπέρου ἦτο, ὡς φαίνεται, ἡ πρὸς τὰ βόρεια Φωτικὴ (Βελά), διότι ἐκ ταύτης ἐκαλεῖτο καὶ ὅλη ἡ Παλαιὰ Ἡπειρος (ἢ Φωτικὴ). Κατὰ δὲ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, τὰς ἡμέρας τῆς ἰδρύσεως τοῦ ἡπειρωτικοῦ δεσποτάτου, τόσον ὑπερεῖχεν ἡ πόλις Ἄρτα, ὥστε εἶχε δώσει τὸ ὄνομα εἰς τοὺς κατοίκους τῆς νοτίας χώρας: «Ἀκαρνανὰς τε καὶ Αἰτωλοὺς, λέγει ὁ Νικήτας Χωνιάτης, (σ. 98, ἐκδ. Βόννης), τοὺς νῦν λεγομένους Ἀρτηγούς». Ἐκ τῆς ὑπεροχῆς ταύτης ἐξηγεῖται διατὶ καὶ ὁ ἰδρυτὴς τοῦ δεσποτάτου Μιχαὴλ Α' ὁ Ἄγγελος ἔλαβε τὴν Ἄρταν ὡς πρωτεύουσαν τοῦ κράτους αὐτοῦ.

Ἀργότερον, μετὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα, ἔλαβε μεγάλην ἀνάπτυξιν ἡ πολυθρόνητος κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν πόλις τῶν Ἰωαννίνων, ἡ ὁποία ἐπὶ αἰῶνας διετήρησε τὴν ὑπεροχὴν αὐτῆς.

5. Ἐκκλησιαστικὴ διοίκησις καὶ διαίρεσις

Τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὀργάνωσιν τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἑλληνικῶν χωρῶν εὐρίσκομεν καθοριζομένην κατὰ τὰ οὐσιώδη ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ Δ' αἰῶνος, ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Β' Οἰκουμενικῆς συνόδου (381). Ἀπὸ τότε ὁ ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης ἐπροβιβάσθη εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀνωτέρου μητροπολίτου ὅλης τῆς διοικήσεως τῆς Μακεδονίας. Ὑπὸ τὸν ἀνώτατον τοῦτον μητροπολίτην ἐτέλουν οἱ λοιποὶ μητροπολίται, ὁ τῆς Λαρίσης, ὡς προϊστάμενος τῆς Θεσσαλίας, ὁ Νικοπόλεως, ὡς προϊστάμενος τῆς Ἡπέρου.

Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι αἱ εὐρωπαϊκαὶ ἑλληνικαὶ χῶραι, πλὴν τῆς Θράκης, μετ' αὐτῶν δὲ καὶ ἡ Ἡπειρος, ὑπήγοντο εἰς τὴν ὑπερτάτην ἐκκλησιαστικὴν δικαιοδοσίαν ὄχι τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ τοῦ

πάπα, διότι ἤδη ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος ὁ πάπας Ἰννοκέντιος ὁ ΣΤ' (402 — 417) εἶχε ὀνομάσει τὸν ἀρχιεπίσκοπον Θεσσαλονίκης, τὸν προϊστάμενον τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπαρχιῶν, τοποτηρητὴν τῆς Ρώμης, βικάριον δι' ὅλον τὸ Ἰλλυρικόν, ὅπως ὀνομάζετο τὸ εὐρωπαϊκὸν τμήμα τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους.

Ἡ κατάστασις αὕτη τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν Ἑλλάδα διετηρήθη ἕως τὸ πρῶτον ἡμῶν τοῦ Η' αἰῶνος (727), ὅτε ὁ πρῶτος εἰκονομάχος αὐτοκράτωρ Λέων Γ' ὁ Ἰσαυρος, διὰ τὴν τιμωρῆσιν τὸν πάπαν, ἀναμειχθέντα εἰς τὴν περὶ τῶν εἰκόνων ἔριδα, ἔθηκε τέρμα εἰς αὐτήν, ἀφαιρέσας τὰς ἑλληνικὰς χώρας ἀπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ καὶ ὑπαγαγὼν αὐτὰς εἰς τὴν φυσικὴν ἐκκλησιαστικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Διὰ τῆς ἐπιμελοῦς καὶ φιλοθρήσκου κυβερνήσεως τῶν μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων ἢ ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως τῆς Μακεδονίας, εἰς τὴν ὁποίαν περιλαμβάνετο καὶ ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ Ἡπειρος, ἐπέφερον ἀρίστους καρποὺς εἰς τὰς χώρας ταύτας. Ὅχι μόνον ὁ Χριστιανισμὸς ἀνεπτύχθη ἐπαρκῶς κατὰ τοὺς παλαιοβυζαντινοὺς αἰῶνας, ἀλλὰ καὶ τὸ αἶσθημα τῆς Ὁρθοδοξίας ἦτο ἰσχυρότατον.

Τοῦτο βλέπομεν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ μονοφυσιτισμοῦ, τὰ μέσα τοῦ Ε' αἰῶνος. Εἰς τὴν ἐν Χαλκηδόνι Οἰκουμενικὴν σύνοδον τοῦ 451 ὀλόκληρον τὸ Ἰλλυρικόν, ἦτοι αἱ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαι ἑλληνικαὶ χώραι, ἐτάχθησαν ἀνεπιφυλάκτως ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας, καὶ τοῦτο ὑπὸ τὴν ὑποκίνησιν τῶν πνευματικῶν ἀντιπροσώπων, καὶ δὴ τῶν ἐπισκόπων Λαρίσης, πρὸ παντὸς τῶν τῆς Νικοπόλεως, τῆς Ναυπάκτου καὶ τῆς Κορίνθου.

Σημειωτέον δὲ ὅτι καὶ ὅτε ἀρχιεπίσκοποι τινες τῆς Θεσσαλονίκης ἔδειξαν κλίσιν πρὸς τὸν μονοφυσιτισμόν, ὠρνώθησαν σθεναρῶς οἱ ἐπίσκοποι τῆς Παλαιᾶς Ἡπείρου ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας καὶ εὖρον στήριγμα τὸν πάπαν ἐναντίον τῶν αἰρετικῶν ἐκείνων τάσεων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Θεσσαλονίκης. Ἡ διένεξις ἐπετάθη κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη καὶ μόνον ἡ ἀνάβασις τῆς Ἰουστινιανείου δυναστείας εἰς τὸν θρόνον (517) ἐπέφερε τὴν ἐκκλησιαστικὴν εἰρήνην εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Μακεδονίας, προσέτι τὴν εἰρήνην πρὸς τὸν ὑπέρμαχον τῆς ὀρθοδοξίας πάπαν.

Εἰς ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ ἐκκλησίαι τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως ἦσαν ἠνωμένοι, ὁ ὀρθόδοξος ἑλληνικὸς λαὸς ἐζήτηε ἀδιαφόρως τὴν προστασίαν τῆς ὀρθοδοξίας του καὶ εἰς τὸν πάπαν, τοσούτω μᾶλλον, καθόσον καὶ ὁ πάπας ἔθεωρεῖτο τότε ὡς ἀπλοῦς πατριάρχης, ὑποκείμενος πολιτικῶς, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι, εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐδρεύοντα αὐτοκράτορα.

Κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, ὅτε ἡ μεγάλη βυζαντινὴ Ἡπειρος ἦτο διηρημένη εἰς δύο θέματα, εἰς τὴν κυρίως Ἡπειρον, τὸ θέμα τῆς Νικοπόλεως, ὑπῆρχον δύο μητροπόλεις. Ἡ μία ἐκ τούτων εἶναι ἡ ἀρχαία Νικόπολις, τῆς ὁποίας οἱ μητροπολίται, ὅτε κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα ἡ στρατηγία τοῦ θέματος μετετέθη εἰς Ναύπακτον, παρηκολούθησαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν

νάαν ἔδραν. Ὁ μητροπολιτικὸς οὗτος θρόνος κατεῖχε τὴν 35ην θέσιν εἰς τὴν τάξιν τῶν μητροπόλεων τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ὑπήγοντο δ' εἰς αὐτὸν οἱ χωρεπίσκοποι Βονδίτης (Βονίτης), Ἀετοῦ, Ἀχελῶου, Ρογῶν, Ἰωαννίνων, Φωτικῆς, Ἀδριανουπόλεως (Δουϊνουπόλεως) Βουθρωτοῦ καὶ Χιμάρρας.

Ὁ ἕτερος μητροπολιτικὸς θρόνος ἦτο ἀκόμη κατώτερος κατὰ τὴν τάξιν, 73ος, καὶ ἦτο ὁ τῆς Κερκύρας. Εἰς τὰς μητροπόλεις ταύτας τῆς κυρίως Ἡπείρου πρόπει νὰ καταλεχθῶν καὶ αἱ αὐτόνομοι καὶ ἐλεύθεροι ἀρχιεπισκοπαὶ τῆς Λευκάδος καὶ τῆς Ἀρτης. Σημειωτέον ὅτι μέχρι ἐσχάτων διετηρήθησαν αἱ πλεῖσται ἐν Ἡπείρῳ μητροπόλεις τοῦ Οἰκονομικοῦ πατριαρχείου μὲ τὰ παλαιὰ βυζαντινὰ ὀνόματά των.

Β'.

Η ΠΑΛΑΙΑ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ Ι' ΑΙΩΝΟΣ

1. Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων κατὰ τοὺς παλαιοβυζαντινοὺς χρόνους

Τόσην ἰσχνὴν ἱστορικὴν ζωὴν ἔχει ἡ Ἡπειρος κατὰ τοὺς παλαιοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, ὥστε τὸ ὄνομά της δὲν ἀναφέρεται εἰς ἱστορικοὺς καὶ χρονογράφους παρὰ μόνον ὁσάκις μεγάλαι καταστροφαὶ ἐπιπίπτουσιν εἰς αὐτὴν εἴτε ἐξ ἀνθρώπων, εἴτε ἐκ τῆς φύσεως. Τὰς πρώτας ἐπιφέρουν αἱ συνεχεῖς κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων εἰς τὰς βορείας ἐπαρχίας τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, τὰς δὲ συμφορὰς ἐκ τῆς φύσεως οἱ μεγάλοι καὶ τρομακτικοὶ σεισμοί, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν κατὰ τὴν βασιλείαν ἰδίως τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Αἱ συμφοραὶ ἤρχισαν ἀμέσως μὲ τὴν λῆξιν τοῦ ἀρχαίου καὶ τὴν ἔναρξιν τοῦ νεωτέρου χριστιανικοῦ βίου. Ἡ καταστρεπτικὴ λαΐλαψ τῶν Γότθων τοῦ Ἀλαρίχου, ἡ ὁποία συμπαρέσυρε τὰ τελευταῖα λείψανα τοῦ ἀρχαίου βίου, ἐξαπελίθη εἰς τὰς νοτίας ἑλληνικὰς χώρας ἀπὸ τὴν Ἡπειρον, καὶ εἰς ταύτην ἐπέστρεψε καὶ ἐλώφησεν. Οἱ Γότθοι, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐγκατασταθῆ ἀπὸ τὸ ἔτος 382 εἰς τὰς βορείους μεθορίους χώρας ὡς σύμμαχοι (foederati), ἐξηγέρθησαν ἀπὸ τὸν νεαρὸν καὶ ἀνδρεῖον ἀρχηγὸν αὐτῶν Ἀλάριχον καὶ ἀνακηρύξαντες αὐτὸν βασιλέα ἐβάδισαν τῷ 395 ἐναντῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ βυζαντινὴ αὐλή, ἐφαρμόζουσα συνήθη πολιτικὴν, κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν Ἀλάριχον νὰ στραφῆ κατὰ τῆς Ἰταλίας καὶ ὄντως ὁ Ἀλάριχος παραλαβὼν τὸν στρατὸν αὐτοῦ μετέβη εἰς τὰς δαλματικὰς καὶ ἠπειρωτικὰς παραλίας χώρας. Ἀπὸ τὴν Ἡπειρον λοιπὸν ὁρμώμενος ὁ Ἀλάριχος ὠδήγησε τοὺς Γότθους αὐτοῦ εἰς τὴν καταστρεπτικὴν ἐπιδρομὴν τοῦ 395, ἡ ὁποία ἐσήμανε τὸ ὀριστικὸν τέλος τοῦ ἀρχαίου κόσμου τῶν θεῶν. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν, ὅτε ἐξηναγκάσθη ὑπὸ τοῦ Στιλίκωνος νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Πελοπόννησον, καὶ τότε ὁ Ἀλάριχος ἀπεχώρησε πάλιν εἰς τὴν Ἡπειρον, συνωμολόγησεν εἰρήνην μὲ τὴν βυζαντινὴν αὐλήν καὶ μάλιστα ἔλαβε καὶ τὸν βαθμὸν τοῦ στρατοπεδάρχου. Δὲν εἶναι βέβαιον ἂν ἡ Ἡπειρος καὶ ἡ Θεσσαλία ὑπέστησαν τὰ δεινὰ τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ Ἀλαρίχου (τῷ 447). Ἀπαίσιαι ὅμως, ὅπως ἀνεκδιήγητοι καταστροφαὶ ἐπέπεσον μετ' ὀλίγα ἔτη εἰς

τὴν παράλιον χώραν τῆς Ἡπείρου, παλαιᾶς καὶ νέας, κατένεχθεῖσαι ὑπὸ τῶν φοβερῶν Βανδηλῶν τῆς Ἀφρικῆς, τοὺς ὁποίους ὠδήγει εἰς λεηλασίας καὶ δηώσεις ὁ αἰμοβορώτατος ἐκ τῶν βαρβάρων, ὁ βασιλεὺς αὐτῶν Γιζέριχος. Ὁ Προκόπιος, ὁ ἱστοριογράφος τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὁ ὁποῖος ἀφηγεῖται τὴν ἱστορίαν τῶν Βανδηλῶν, δὲν γνωρίζει μὲ ποίας λέξεις νὰ ἐκφράσῃ τὰς φρικώδεις αὐτὰς βανδηλικὰς καταστροφάς. Τὰς πόλεις, λέγει ὁ Προκόπιος (Βανδ. I, 5 ἐκδ. Βόννης, τ. Α', σ. 335, 401), ἐξηνδραπόδιζεν, ἄλλας κατεκρήμνιζεν εἰς τὸ ἔδαφος, ὅλα κατέκαιε καὶ ἐλαφυραγῶγει, καὶ ἡ χώρα ἐγένετο ἔρημος καὶ ἀπὸ ἀνθρώπων καὶ ἀπὸ πράγματα. Προσέτι ὁ Γιζέριχος, διὰ νὰ ἔχῃ ἀσφαλὲς ὀρμητήριον, ἐκυρίευσεν καὶ κατεῖχεν ἐπὶ δύο ἔτη τὴν πρωτεύουσαν τῆς παλαιᾶς, τῆς νοτίας Ἡπείρου, τὴν Νικόπολιν. Ἐξέτεινε δὲ τὰς καταστροφάς του, ἀληθεῖς βανδηλικὰς καταστροφάς, εἰς ὅλην τὴν παράλιον χώραν, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν ἐνδύχωραν ὀλοκλήρου τῆς ἰλλυρικῆς ἀκτῆς, δηλαδή ὀλοκλήρου τῆς εὐρείας βυζαντινῆς Ἡπείρου, ἀπὸ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον καὶ τὴν Νικόπολιν, ἕως τὰ νότια σύνορα τῆς Δαλματίας. Μετ' ὀλίγας δεκάδας ἐτῶν παρέμεινεν εἰς τὴν Ἡπειρον ἄλλος πάλιν γοτθικὸς στρατός, οἱ Ὀστρογότθοι τοῦ Θεοδορίχου, τὸν ὁποῖον ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀνατολῆς Ζήνων (474—491) κατώρθωσε νὰ διευθύνῃ πρὸς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ἵδρυσεν τὸ περίφημον ὀστρογοτθικὸν βασίλειον.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ὡς καὶ ἀρκετὸν χρόνον κατόπιν, ἦτοι τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ Ε' καὶ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, φαίνεται ὅτι ἡ Ἡπειρος διετήρει ἀκόμη ἀκμὴν τινα καὶ ὅτι, παρ' ὅλας τὰς γοτθικὰς καὶ βανδηλικὰς καταστροφάς, ὁ ἱστορικὸς βίος δὲν εἶχεν ἐντελῶς ἐκλίπει ἀπὸ τὴν χώραν ταύτην. Τὴν τελείαν καταστροφὴν ἐπέφερον αἱ μεγάλαι θεομηνίαι τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, λοιμοί, λιμοὶ καὶ φρικῶδεις σεισμικαὶ δονήσεις, ἰδίως κατὰ τὸν τρομερὸν σεισμὸν τοῦ 551, κατὰ τὸν ὁποῖον πλεῖσται πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἔπεσον εἰς ἐρείπια καὶ πολλαὶ χιλιάδες ἀνθρώπων κατεστράφησαν.

Ὁ Προκόπιος, ἀναφέρων τὸν τρομερὸν τοῦτον σεισμὸν (Ἀνέκδοτα, 19, ἐκδ. Βόννης, τ. III, σ. 112), μᾶς δίδει καὶ τὴν σπουδαιοτάτην πληροφορίαν, ὅτι αἱ πόλεις «Λυχνιδὸς ἢ ἐν Ἡπειρώταις καὶ Κόρινθος πολυανθρωπόταται ἐκ παλαιοῦ ἦσαν». Ὅλαι αἱ πόλεις κατέπεσον, λέγει, ἐκ τοῦ σειμοῦ καὶ συγκατεστράφησαν μαζὶ μὲ τοὺς κατοίκους αὐτῶν, ἐπιγενόμενος δὲ ὁ λοιμὸς «τὴν ἡμίσειαν μάλιστα τῶν περιγινομένων ἀνθρώπων ἀπήνεγκε μοῦτραν». Ὅσον καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ Προκόπιος ἢ ὁ ἄγνωστος ἄλλος συγγραφεὺς, θέλων νὰ κατηγορήσῃ τὸν Ἰουστινιανόν, ὁμιλεῖ ὑπερβολικῶς, πάντως ἀπομένει ὡς ἱστορικὸν γεγονὸς ἢ οἰκτρὰ καταστροφή, τὴν ὁποίαν ἐπροκάλεσαν ἐξαιρετικαὶ θεομηνίαι κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΣΤ' αἰῶνος μ.Χ. εἰς τὰς παλαιὰς ἑλληνικὰς χώρας, καὶ δὴ εἰς τὴν Ἡπειρον. Κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον, ἰῶ 551, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας Τωτίλας διὰ νὰ φέρῃ ἀντιπερισπασμὸν κατὰ τῶν ἑλληνικῶν στρατῶν, οἱ ὁποῖοι ἐμάχοντο εἰς τὴν Ἰταλίαν πρὸς κατάκτησιν τοῦ ὀστρογοτθικοῦ βασιλείου, ἐπεχείρησε ναυτικὴν ἐκστρατείαν ἐναντίον τῶν παραλίων

ἐλληνικῶν χωρῶν τῆς Ἀδριατικῆς. Καὶ τότε ἐλεηλατήθησαν πάλιν ἡ Νικόπολις καὶ ἡ ἠπειρωτικὴ χώρα ἕως τὴν Δωδώνην.

Εἰς τὰς θεομηνίας ταύτας πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ οἱ ἄλλοι σπουδαῖοι λόγοι καταστροφῶν τῶν παλαιῶν ἐλληνικῶν χωρῶν καὶ τῆς Ἡπείρου, οἱ προελθόντες ἐκ τῆς γενικῆς ἐξαντλήσεως, τὴν ὁποίαν ἐπέφερον οἱ μεγάλοι ἐξωτερικοὶ πόλεμοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Τὴν θέσιν τῶν γερμανικῶν λαῶν, Γότθων καὶ Βανδήλων, οἱ ὅποιοι ἔπαυσαν πλέον μετὰ τὸ τέλος τοῦ Ε' αἰῶνος νὰ ἐνοχλοῦν τὴν ἀνατολικὴν αὐτοκρατορίαν, κατέλαβον νέοι πολεμοχαρεῖς λαοί, ἀσυγκρίτως ἀγριώτεροι, ἀσυγκρίτως καταστρεπτικώτεροι, καὶ δὴ ποικίλοι τουρανικοὶ λαοί, πρὸ παντὸς οἱ σλαυτικοὶ λαοί, τῶν ὁποίων αἱ ἐπιδρομαὶ καὶ αἱ ἐποικήσεις ἔλαβον βαρυντάτην σημασίαν εἰς τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τῆς Ἑλληνοϊλλυρικῆς χερσονήσου καὶ τῶν ἐλληνικῶν ἐν γένει χωρῶν.

2. Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν λαῶν τοῦ Δουνάβεως

Ἀπὸ τὸν ΣΤ' αἰῶνα αἱ ἐλληνικαὶ χώραι καὶ μετ' αὐτῶν καὶ ἡ Ἡπειρος ὑφίστανται διαρκεῖς σχεδὸν ἐπιδρομὰς τῶν πέραν τοῦ Δουνάβεως ἐγκατεστημένων σλαυτικῶν καὶ τουρανικῶν λαῶν. Ἦδη ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ (καὶ δὴ περὶ τὸ 540) τὰ πρῶτα ἰσχυρὰ σλαυικὰ στίφη ἐπροχώρησαν ἕως τὰς Θερμοπύλας, διέβησαν αὐτὰς καὶ ἔφθασαν ἕως τὸν Ἴσθμόν, ὁλόκληρος δὲ ἡ μέση Ἑλλὰς ἔπαυθε δεινὴν λεηλασίαν.

Κατὰ τοὺς ἰδίους περίπου χρόνους, ἐκτὸς τῶν ποικίλων τούτων σλαυικῶν λαῶν, τοὺς ὁποίους οἱ παλαιοὶ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ περιλαμβάνουν ὑπὸ τὸ ὄνομα Σκλαβηνοί, ἀνεφάνησαν καὶ ποικίλα ἄλλα φύλα, ἀνήκοντα εἰς ἄλλης φυλῆς ἀνθρώπους, ὡς τοὺς τουρανικοὺς, εἴτε μογγολικοὺς λαοὺς. Ἦσαν δ' οὗτοι λείψανα τῶν παλαιῶν Οὐννων, Βούλγαροι, Κουτουργοῦροι, Ἀβαροι καὶ ἀναρίθμητα ἄλλα συγγενῆ στίφη. Καθ' ἕκαστον σχεδὸν ἔτος διέρχονται τὰ «ἀνήμερα» ταῦτα φύλα τὸν μέγαν ποταμὸν Δανούβιον, εἰσέρχονται εἰς τὰς ἐλληνικὰς χώρας, εἴτε μεμονωμένα, εἴτε ἀναμεμειγμένα μετ' ἀλλήλων καὶ μετὰ Σκλαβηνῶν, διατρέχουν αὐτὰς εἰς πᾶσαν διεύθυνσιν καὶ ἐπιφέρουν φορικαλέας καταστροφάς.

Αἱ ἐπίμονοι καὶ καταστρεπτικαὶ αὗται ἐπιδρομαὶ δὲν ἔπαυσαν νὰ ταλαιπωροῦν τὰς ἐλληνικὰς χώρας ἀπὸ τὸν ΣΤ' ἕως τὸν Ι' σχεδὸν αἰῶνα, ἐπὶ τέσσαρας καὶ περισσοτέρους αἰῶνας. Καὶ ἀργότερον δὲν ἔπαυσαν, ἀλλὰ περιορίσθησαν εἰς τὰς βορείους χώρας, διότι τοὺς σλαυοτουρανικοὺς τούτους λαοὺς διεδέχθησαν ἄλλοι ἐπιδρομεῖς.

Ἐκ πρώτης ὕψεως θὰ ἠδύνατό τις νὰ νομίση ὅτι ἡ Ἡπειρος, κειμένη εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Χερσονήσου, ἔμεινε ἀπαθὴς ἀπὸ τὰς ληστρικὰς καταστροφὰς ἐπιδρομέων, οἱ ὅποιοι διέβαινον τὸν Κάτω Δανούβιον, τὸν Ἴστρον λεγόμενον, καὶ διεχύνοντο εἰς τὸ ἀνατολικὸν κυρίως τμήμα. Δὲν ὑπάρχει ὅμως ἀμφιβολία, ὅτι διήρχοντο οἱ βάρβαροι καὶ πρὸς τὰ μέρη τῆς Ἡπείρου. Τοιαῦτα ληστρικὰ ἐκστρατεῖαι τῶν Σλαύων καὶ τῶν Βουλγάρων γνωρίζομεν ὅτι διηυθύνθησαν τῷ 548 ἐναντίον τῶν βορειοδυτικῶν χωρῶν τῆς